

Georg Kühlewind Alapítvány

Kilencvenharmadik hírlevél

93. hírlevél

Alapítványunk 93. hírlevelében **Georg Kühlewind** *A hetedik nap vége – Az intuitív gondolkodás tapasztalatai és konzekvenciái* (Klárís Kiadó és Művészeti Műhely, 2002) című könyve zárófejezetét olvashatják, melynek címe: *Miért szellem-tudomány?* A fordítás a mű 2. kiadása alapján készült. Eredeti címe: *Die Wahrheit tun – Erfahrungen und Konsequenzen des intuitiven Denkens*; Verlag Freies Geistesleben, Stuttgart, 1982).

Fenyő Ervin

*

Georg Kühlewind

Miért szellem-tudomány?

Fordította: Baltigh Attila

Ma a kereső ember számára sok a világ megértését ígérő tanítás kínálgatik. Egy részük „spirituális” jellegű, bármit is értsünk ezen. Akit egy tanítás vonz, ritkán képes megmondani, mi mozgatja, és miért éppen ezt a tanítást választotta. Mert ezeknek a tanításoknak nincs tudomány-jellegük, míg a materialisztikusabb világnézetek legalábbis a tudományosság igényével lépnek fel. Rudolf Steiner szellemtudománya, az antropozófia azonban spirituális „tanítás”, melyet létrehozója tudományként hozott létre a világban. Más kérdés, hogy követői tudományként fogják-e fel, és aszerint kezelik-e.

Két kérdéssel fogok az elkövetkezőkben foglalkozni:

1. Valóban tudomány-e a szellemtudomány, és miben áll tudományossága?
2. Miért tartom aktuálisnak?

Ki fog derülni, hogy a két kérdés szorosan összefügg.

Mi a tudomány?

Tudomány csak ott lehet, ahol kérdés van. Kérdés csak ott lehet, ahol észre vesszük a sötétséget: ahol a világosság és a sötétség is jelen van, és mindkettőt észre vesszük. Ez azt jelenti, hogy az embernek fogalmi vannak, melyeknek segítségével kérdezni tud, és a fogalmak tökéletesítésére törekszik e kérdések által. Ez a „tökéletesítés” abból állhat, hogy fogalmait az észleleti világra vonatkoztathatja, és abból „igazodva” látja őket.

A fenti tudományos eljárás jelentősen eltér attól a széles körben elterjedt felfogástól, amely Bacon megállapítása óta a tapasztalatot tekinti a tudomány egyetlen biztos forrásának. A legpregnánsabb példa vizsgálata meggyőzhet minket arról, hogy a baconi empiria nem is létezik: a *természettudomány* történetileg és logikailag nem megfigyelésekből indul ki, hanem kérdésekből. Mert ahhoz, hogy megfigyelhessünk, válogatnunk kell az észleleti világ teljességéből, ez a kiválasztás pedig egy elmélet alapján történik. Az elmélet fogalmi szerkezet. A természettudomány fogalmi hálóját nagyrészt Newton hozta létre. Az ő tiszta gondolkodásából születtek meg azok az alapvető fogalmak – tömeg, erő, gyorsulás, logikai axiómák –, melyek révén lehetővé váltak a rendezett és rendező kérdések az észleleti világban. A fogalmak váza észleletekkel lett kitöltve, részben kísérletekből nyert észleletekkel. Ahhoz, hogy a megfigyelés lehetősége létrejöjjön, először tehát meg kellett alkotni ezt a fogalmi vázát. Ez intuícióból született. Addig sohasem figyeltek meg súrlódás nélküli mozgást, még kevésbé tömegközéppontot: a tiszta gondolkodás tette lehetővé a newtoni világ észlelését. Ez a világ korábban nem létezett.

A megfigyelésekből új kérdések születtek, új fogalmak. Ehhez a tovább-fejlődéshez azonban először meg kellett jelennie a megfelelő „látásmódnak”, egy fogalmi váznak, és ez Newton 24. és 26. életéve között jelent meg intuitív módon. Ezekben az években szinte egyáltalán nem végzett megfigyeléseket, és később is csak nagyon keveset.

A földrengés, amely minden további fejlődést lehetővé tett, beleértve a technikáét is, a tiszta matematikai gondolkodás megjelenése volt (a kvantumelmélet is a newtoni fogalomszerkezetet használja, egyedül a relativitáselmélet hozott új fogalmakat, és ezáltal új megfigyelési módszereket). A tiszta matematikai gondolkodás olyan fogalmi struktúrákat alkot, amelyek önmagukban absztraktak, képszerűek, érzeti realitás nélküliek, de ezt az érzeti realitást kategóriaszerűen rendezik, alakítják és meghatározzák.

A tudomány tehát úgy jön létre és abból áll, hogy az ember egy tiszta intuícióból adódó fogalomszerkezetet észleleti tartalmakkal tölt meg, melyeket fogalmak segítségével választ ki – úgy is mondhatjuk: pillant meg – az adott világtartalomból. Ahol a világtartalom nem fogalomban és megfigyelésben – észlelésben és gondolkodásban – jelenik meg az embernek, ott tudomány nem lehetséges.

Naivitás

A tiszta gondolkodást matematikai megjelenési formájában ismerhetjük leginkább. Ez az észleleti világra való vonatkozás nélkül, belső evidenciából épül fel, melyet a gondolkodás minden érzeti élményt felülmúló biztonsággal hordoz magában. Ezeket a fogalmakat teljes mértékben átlátjuk kvantitatív struktúrájukban, és segítségükkel igyekszünk áthatni az észleleti világot. Általában azonban nem vesszük észre, hogy ehhez az áthatoláshoz további fogalmak is szükségesek, melyekhez szintén csak tisztán intuitív módon lehet eljutni, akárcsak a matematikaiakhoz, de nem olyan átlátszóak, mint azok. Ilyenek például az erő, a tömeg, a mozgás, az energia stb. fizikai fogalmai. Észrevehető továbbá, hogy a fizikához már az egész „nyelv”-re szükség van, többek között az arisztotelészi kategóriákra és más fogalomalakzatokra, amelyek a gondolkodást és a beszédet egyáltalán lehetővé teszik, például a kauzalitásra: „mert”, én, igen stb. Ezeket senki sem képes észlelni, sem definiálni, mivel

minden magyarázat előfeltételei. Azt is mondhatjuk, hogy félig tudatosan használjuk őket, és óvakodunk attól, hogy közelebbről rájuk kérdezzünk.

Az ábrázolt magatartással együtt jön létre az általánosan elterjedt félig tudatos világgép: a naiv realizmus, amely a következő dogmával jellemezhető: a megismerésnek nincs realitásértéke, csak a megismertnek. Így fogalmazva szembeszökő az ellentmondás, a tudat azonban nem veszi észre, és éppen ez megbetegedésének tünete: saját tevékenységét egyáltalán nem veszi észre, „elfelejti”, és ezáltal kizárja a világból. Így jön létre a megismeréstől független valóság paranoid világa. Bár a tudat nem veszi észre, ez a világ múlt-világ: a gondolt, az észlelt, a képzelt világa. A jelenléti világ a tudat számára csak a gondolkodás, észlelés, képzetalkotás aktusának tapasztalásában adódhatna. Ekkor azonban e folyamatok realitását is tapasztalná.

Az antik tudat

Azokat a folyamatokat, amelyeket a mai ember átalszik, és melyeket absztrakt módon „megismerés”-nek nevez – amennyiben a megismerést képes annak eredményéről megkülönböztetni –, az antik ember többé-kevésbé átélte. Ez az átélés nem hasonlítható a megismert mai „tapasztalásához”, amely egyben ennek a tapasztalásnak a tudását is jelenti, egy tudatos hozzá való viszonyt. Az antik átélés sokkal inkább benne élés volt, viszonyulás nélkül, amely mindig egy bizonyos mértékű kívülállást is jelent. Az antik ember észlelte a világ adódását – álomszerűen –, hozzá közelítő mozgásban, ezáltal világa nagy mértékben különbözött a miénktől. A világ és a tudat, a gondolkodás és az észlelés egységben volt. Az ember a világegész részének érezte magát, és a misztérium-tudás segítette az embert a tudatosság felé, a misztériumi törekvés segítette elválasztani tudatát a világtól, amely a szellemi (ma: „megismerés”) még magában foglalta, egyúttal azonban segítette megalkotni számára az isteni-szellemi – azaz a megismerés – tudatát is. A misztérium-iskolák törekvése minden időkben az volt, hogy az emberiséget *előre* vezessék, ne pedig vissza, régebbi korok tudatállapotaiba. Azt a misztérium-áramlatot, melynek célja a kozmikus intelligencia vezetése a Földre, Rudolf Steiner Mihály-korszakangyal áramlatának nevezi.

Az emberben kifejlődött a tükrözött tudat, melyben az ember már nem a világos világ ember felé való mozgását éli át, hanem ennek a mozgásnak a hatását – tükröződését – a tudat organizmusában, melyben az ember önmagát is átéli.

Ezáltal létrejött a *két ütemben* történő megismerés: a *valaminek való* odaadottság, és – az odaadottságot megszakítva – a *valami* tudata az önátélésben.

Ezt megelőzően természetesen nem létezett sem kérdés, sem tudomány. Csak a kétütemű megismerésben jelenik meg elválasztva a kérdés és a válasz a tükrözött tudatban. Ezzel egyben kialakul a világtól elválasztva a saját lényiség, az öntudat, a kérdés lehetősége: a szabadság csírája.

Az antik tudat számára a látás, a hallás, a szaglás stb. csoda volt, mert átélte ezek érzékfeletti részét: az érzeti az érzékfeletti folyamat eredményeként jött létre. A tükrözött tudat kifejlődésével, amely *kizárólag* erre az *eredményre* tekint, az isteni-szellemi világ (a megismerés világa) elvált az érzeti-földi világtól (a megismert világtól).

A szellem keresése

Az ábrázolt tudatfejlődés betegesnek nevezhető abban a fázisában, melyben az isteni-szellemi elemről – amely minden megismerési aktusban működik – való minden tudás (emlékezés, ösztönös érzés) eltűnik, és a tudat „pillantását” egyoldalúan a megismert világ ragadja meg. Magát a megismerés folyamatát is visszavezetik a megismerés által megismertre – ez a megbetegedés tünete.

Ha a megbetegedés ellenére lehetetlenné válik az ember számára, hogy otthon érezze magát a múlt világban (az érzésvilág ellenállása miatt), akkor – nagyon különböző impulzusok hatására – a szellem keresésére indul. Nyilvánvaló, hogy ez a részben intellektuálisan beteg tudattal történik. A betegség tünetének tekinthető, hogy a tudat éles különbséget érez a kint és bent között, az észleleti világ (kint) számára valóság, a tudati folyamatokat (bent) ezzel szemben leginkább nem tekinti valóságosnak. Ez akkor is így van, ha az ember ismeretelméleti megfontolások alapján ennek a nézetnek a tarthatatlanságát belátja. Az érzésben fennmarad a megbetegedés. Ezért szinte magától értetődik, hogy az ember a szellemet először nem a megismerés folyamatában, hanem a megismertben keresi: egy képzet-világban, amely múlt, és amelyhez nincsenek érzékszervei. Ez az elképzelt szellemi világ transzcendencia, a megbetegedett tudat terméke. Ez utóbbi és működése nem változik a témával: mindegy, hogy homokkővet vagy arkangyalt gondol, ugyanaz a dualisztikus tudat marad. A szellem „megtalálása” csak úgy lehetséges, ha a kereső gesztus a megismerés folyamatai felé irányul: abban keresi a szellemet, ami a megismertet megelőzi. A mai ember így magában a kereső mozdulatban találhatja meg, amit keres. Ez a helyzet Eckhart mester, Pascal és a Zen-mesterek kijelentéseire emlékeztethet minket.

A tükrözött tudat meghaladása

Az eddig elmondottakból világossá válhatott, hogy a szellem nem a tükrözött tudat képzetvilágában, tehát nem „kint”, „valahol” található meg, hanem magában a tudat mozgásában. Mivel a tudatos ember minden mozdulatát gondolkodásával teszi, először a gondolkodást kell átalakítani, abban kell a folyamat jelenét tapasztalni, a tükrözés előtt. A megismerést, mint univerzális tevékenységet az teszi egyáltalán lehetővé, hogy a megismerési folyamatok nem szubjektívek, hanem világfolyamatok.

A naivitás ismeretelméleti meghaladása

Az elmélet csak a tudat területének megfigyeléséből indulhat ki, máskülönben nem lenne feltétel nélküli. A megfigyelés és a logika azt mondja számunkra, hogy a tudattartalom – a dolgok, a világ – nem lehet előbb, mint a megismerés. A látott – a dolog – nem oka a látásnak, hanem eredménye. A megismert nem lehet valóságosabb, mint a megismerés. Ezzel a naiv tudatnak a „világ” primér voltára és a tudattól független létére való igénye megszűnt. A „világ” mindig az érzékelt, részben vagy egészben interpretált világ, és én interpretálok, még abban az esetben is, ha megismerhetetlen an-sich (magában való) világnak interpretálok.

A második megfontolás elvezethet minden fogalom intuitív jellegének felismeréséhez. Egyetlen fogalom sem magyarázható – ehhez mindig újabb és újabb fogalmakra lenne szükség.

A harmadik megfontolás megmutatja a közvetlen világosságot, a közvetlen megismerést. Közvetítésre van szükségünk: a levegő rezgései mozgásba hozzák a dobhártyát, ez ingert gyakorol a hallóidegekre, az impulzus az idegpályákon halad tovább stb. Kémiai, fizikai, elektromos stb. hatások jönnek létre. A közvetítő lánc végén azonban egyszer ott kell legyen a tudat (az értés) közvetítés nélkül. *Valakinek* értenie kell, az utolsó közvetítés után. Számára minden közvetítés csupán jel. Jel azonban csak egy tudat számára lehetséges. Ha közvetlen értés nem volna lehetséges, minden közvetítés is hiábavaló volna.

Ezek a megfontolások a tudat olyan területére utalnak, melyre közönségesen nem tekint az ember. Ha az első megfontolást a világ és a tudat elválaszthatatlanságára vonatkozóan kellő mélységig megértjük, elesik az az ellenvetés, hogy a közvetlenség új területe *csak* a tudathoz tartozik.

A naivitás gyakorlati meghaladása

Az elméleti megfontolások nyomán felmerülhet a kérdés, hogy miért nem tapasztaljuk a gondolkodás még tükrözetlen, élő fázisát? A válasz a gondolkodás megfigyeléséből adódhat: a gondolkodás túlságosan dekoncentrált, önállóan abban az értelemben, hogy csak egy célra irányulva – hogy valamit gondoljunk – és nem önmagáért jön létre: ezt el sem tudjuk képzelni. Ezért a gondolkodásnak meg kell erősödnie, koncentrálnia kell. A megerősödésével szoláris jellege is megerősödik. Ez abban áll, hogy a gondolkodás tud önmagáról: tudja, hogy gondolkodik, és hogy mit gondol, noha ez a tudás csak utólag valósul meg, miután gondolta lett. A szolaritás megerősödése azt jelenti, hogy a gondolkodás átvilágítva tapasztalja önmagát, mielőtt tükröződne, egyidejűleg átéli magát. Eloldódik a szavaktól, szavak nélküli gondolkodássá válik. A szavak a mai embernél később jelennek meg, mint a tulajdonképpeni gondolkodás.

A közvetlen tudat egy dologgal, egy lényel való találkozás pillanatában *tudna* erről; a tükrözött tudat átalussza a találkozást, és utóbb a dologról tud, nem a találkozásról és nem önmagáról a találkozásban. Ha tud is önmagáról, ezt is utólag: minden esetben átalussza a jelent. A szavak nélküli gondolkodásban tapasztalássá válik, hogy a világ világosság: tisztán értelem; és ez az értelem egyben tudat. Az igazi valóság jellege: tudatvilágosság. Tudati fény-realitássá válni, nem pedig valami világosság nélkülinek lenni, melyet a fény megvilágít, hogy tudati tartalommal váljon: ez az igazi lét.

Mindig világosságban élünk. Látunk: ez világosság; tudjuk ezt: ez is világosság. Semmi, még a sötétség sem adódik a világ világosság-természetén kívül.

A szellemtudomány struktúrája

A szellemtudomány a naivitás elméleti feloldásával kezdődik (ismeretelmélet). Majd tovább lép a megbetegedett megismerés gyógyításával (a „megtisztuláshoz” vezető gyakorlatok). Ezután intuitív módon elsajátítható fogalomvilágot állít a kint és bent dualizmusából kigyógyított egészséges tudat elé, és tovább vezet egy új észleleti világ megvalósításához, amely kitölti az új fogalmak vázszerkezetét: a magasabb tapasztalások világa ez, az egyébként átaludt megismerési folyamatok világa.

A szellemi kutatók eredményei az egészséges és elfogulatlan emberi értelem számára érthetőek. Ezzel azonban az ember szinte egyáltalán nem rendelkezik. Az az egészséges értelem, amely a kint és bent világát nem érzi dualitásnak. „Amíg abban a hiszemben élek, hogy ami 'kint' van, az valami külső, ami pedig 'bent' van, az valami belső, addig egyáltalán nem is juthatnak el ahhoz, amit mindig így nevezek: az egészséges emberi értelemmel belátni a szellemi tényeket; mert a szellemtudományi tényeket csak elfogulatlan szemlélési képességgel lehet.”¹ Ez egyenlő a naivitás gyakorlati meghaladásával. Másként fogalmazva: „...csak a fizikai agyamat akarom az értésben használni, nem akarok más gondolkodást megtanulni azon kívül, amely pusztán a fizikai agyra támaszkodhat. Ezzel természetesen nem érhető meg a szellemtudományi világnézet. Nem mintha szellemi látónak kellene lenni a megértéséhez, de gyakorolni kell azt a gondolkodást, amely nem a fizikai agyhoz kötött. És ami a szellemtudományi irodalomban rendelkezésre áll, ami az egészséges emberi értelemmel – és ez nem agyhoz kötött, csak a beteg materialista értelem agyhoz kötött – megtanulható, az lassan kitanít az emberben egy olyan gondolkodást, olyan érzést, olyan akaratot, amely a jelenkor megfelelő eseményeivel képes megbirkózni.”²

Látható, hogy az elfogulatlan értelem a mai ember számára nem adott minden további nélkül. Csak a velünk született, belénk nevelt naivitásból való kigyógyulás teszi lehetővé új intuitív fogalmak megszerzését, amelyek a megismerés világa, a szellemi világ számára olyan vázszerkezetet alkotnak, mint a newtoni fogalomvilág a természettudomány számára.

Ezt követi az új megismerőszervek kialakítása, pontosabban szólva a tudat új funkciói. Ezek szolgáltatják az új fogalomszerkezethez a „megfigyelési világot”. A fogalmaknak meg kell lenniük, akár csak a természettudományban, hogy tudjuk mit kell megfigyelnünk. A szellemtudományt Rudolf Steiner két irányban határolja el: egyrészt a fogalom nélküli „látás”-tól³, amely – a megfelelő fogalmak hiányában – az új észleleti világot csak a közönséges gondolkodással tudja magyarázni, és ezért szükségszerűen félreérti; másrészt a megbetegedett képalkotásban szenvedő tudattól, amely a közölt „tartalmakat” nem képes megérteni, mert a tudati megbetegedés gátolja az intuitív fogalmak megalkotásában.

Ahogy a matematika alkalmas az ásványi világ feltérképezésére annak kvantitatív aspektusában, ugyanígy képes az imaginatív gondolkodás áthatni az élő világot. Ilyen kezdeményezés volt Goethe ősnövény-ideája. Ahogy a gondolkodás gyógyítható és tovább fejleszhető – mindenekelőtt a szavak nélküli gondolkodás irányában –, ugyanígy a képzetalkotás és az észlelés is megtalálhatja gyógyulását és továbbfejlődését, miközben gondolkodás, észlelés és képzetalkotás fokozatosan közelednek egymáshoz.

A *szellemtudomány tudomány mivolta* abban áll, hogy lehetővé teszi a fogalomstruktúra kialakítását (melynek elemei túllépnek a dualizmuson), és a matematikai gondolkodás imaginációvá való továbbfejlesztésével⁴ megadja az utat, melyen az új fogalomvilághoz új észleleti világ valósítható meg, amely kitölti a fogalmi vázat. Ennek az észleleti világnak az

¹ *Soziales Verständnis aus geisteswissenschaftlicher Erkenntnis*; GA 191; Dornach 1972; 15 előadás 1919 októberében Dornachban, 1972; 153. oldal

² *Der innere Aspekt des sozialen Rätsels*; GA 193; Dornach 1972; 10 előadás 1919 február/november különböző városokban. 92. oldal

³ *Die tieferen Geheimnisse des Menschheitswerdens im Lichte der Evangelien*; GA 117; Dornach 1966; 11 előadás 1909 október/decemberben különböző városokban. Előadás Stuttgartban, 1909. november 13.-án. 71. oldal

⁴ *Naturbeobachtung, Mathematik, Wissenschaftliches Experiment und Erkenntnisergebnisse von Gesichtspunkt der Anthroposophie*; GA 324; Dornach 1972; 8 előadás 1921 márciusában Stuttgartban, az első négy előadás.

észleléséhez új tudati funkciók kifejlesztésére van szükség, ahogyan a mikroszkopikus világ megfigyeléséhez is új műszerek kellettek.

A magasabb megismerés világosságában az érzeti világ a megismerés végső fázisaként jelenik meg, a megismerés mellékhatásaként, végeként: a megismerés sírja ez, amely írásjelként várja az olvasót, hogy újra feltámadhasson benne, és ismét az élő jelenvalóság részévé válhasson.

Mivel más „szellemi tanítások” vagy nem veszik észre a modern tudat megbetegedését, mert maguk is ugyanebben a betegségben szenvednek, vagy mert régebbi korokból származnak és ezért nem kellett számolniuk a tükrözött tudattal, a modern tudatnak olyan tartalmakat szolgáltatnak, amelyek azt nem segíthetik tovább. Ezért ezek a tanok – gyakran éppen esztétikai és pszichológiai vonz-erejükkel – többnyire erősen arra a nosztalgiára apellálnak, amely az „eredeti” szellemi lét irányába húzza vissza az embert – tévutak a beteg tudat számára, és betegségek fészkei, amelyek mögött retrográd impulzusok működnek. Minden történelmi impulzus végül is azáltal fordult dekadenciába, mert a „konzervatív” tanítások és a tanítások értelmezései felülkerekedtek azokon a törekvéseken, amelyek az emberi tudatot el akarták vezetni önállóságához és saját teremtőképességéhez, megtartva a megismerő világosság szellemi jellegének legalább emlékezetét. Ez a félreértés megtörténhet a szellemtudománnyal is, amennyiben a naivitásból ki nem gyógyult tudat azt dualisztikus szellem-képzet tanként fogja fel, tehát nem *szellemtudományként*.

A kozmikus intelligencia sorsa

A naiv szemlélet úgy véli, hogy az ember tudata mindig olyan volt, mint a mai emberé. A naiv szellemi szemléletmód tudja ugyan, hogy ez nem így van, paradox módon mégsem vet számot azzal, hogy a mai tudatot ezek szerint meg kell különböztetnie a régi tudattól: nem képes a tradíció tartalmait és tanításait, melyek a régi tudatnak megfelelő formában állnak rendelkezésre, adekvát módon felfogni – egyébként egyáltalán nem is lenne szüksége ezekre a tartalmakra, és nem kísérelné meg ezt a lehetetlen vállalkozást, hogy a régi tanítások segítségével alakítsa át a modern tudatot. Felesleges is volna minden átalakítás, ha így is képes volna a tradicionális tanításokat megérteni. Ebben az attitűdben ismét a naivitás működik.

Az antik tudatból a tükrözött tudatba történő átmenetben került sor a kozmikus intelligencia leszállására az emberbe – extrém módon kifejezve: „és a Logosz testté lett”. Ezzel a tradicionális tanítások nem számolnak, nem is számolhatnak. Azzal a tudatállapottal számoltak, amely ezt megelőzte, és a leszállást előkészítette. Az új állapottal számot vetni egy tudományos módszer kiépítésével lehet: egy olyan tudományéval, amely a megismerés egyébként kialakult előfázisát a kutatás terébe hozza mind fogalmilag, mind szemléletileg, és ezzel túllép az érzékszervek közvetítette világon. A régi tudás a kevés kiválasztott számára volt adott. A szellem új tudománya „demokratikus”, mert a mai ember potenciálisan magában hordja, amit a régi, előremutató misztériumok célul tűztek ki: a logosz erejét. Ez a demokrácia alapja: mindenki potenciálisan kiválasztott, és maga dönti el, hogy kiválasztottságát megvalósítja vagy lemond róla. Minden előremutató misztérium az embernek az isteni egységből való eloldódását célozta. Az átmenetet a misztériumtudás és a tudomány között Arisztotelész jelenti. Misztériumbölcsesség alapján „zárja be” a szellemi világot a kategóriatanba: ez alkotja észleleti világunk vázát. A kategóriák ugyanakkor – nem csak az

arisztotelésziek – a szellemi világ kapujának kulcsai: a szellemi világban van realitásuk, a közönséges tudatban csak árnyékukat találjuk; mégis pilléreként tartják ezt a világot.

A régi misztériumok célja is a világosság tapasztalása volt, amíg – erre minden kultúrkorszakban sor került – ki nem szorították őket azok a retrográd tendenciák, melyeknek célja a világosságban való részesedés volt, annak tapasztalása nélkül – vissza a Paradicsomba. Szinte minden kultúra a beavatási folyamatok „technikájában” rejlő kis eltérésen bukott meg – ez végül azonban teljes antagonizmushoz vezetett.

Tapasztalás csak az én tapasztalása lehet. A régi misztériumok dekadenciája él tovább azokban az impulzusokban, melyek nem a világosság tapasztalására törekszenek a gondolkodásban, a megismerésben, hanem „szellemi tartalmak”, dogmák, „tudás”, átvilágítatlan kiindulási pontok alapján kívánnak részesedni az „érzékfelettiben”.

Ugyanez az impulzus mutatkozik meg minden olyan élménylehetőségben, amelyben az alany nem tud vagy nem akar tapasztalólag jelen lenni.

Az absztrakt kategóriák (például lét, tér, idő) átélése – tapasztalása az életet jelenti azok valóságában. A „lét” kategóriájának tapasztalása a lét. Az AZ – TAT –, az adott, a szembenálló, ami ma a tudat legtermészetesebb „tapasztalása”, egykor a beavatottak intuíciója volt: ami a kozmikus ÉN-től elválasztott. Az vagy te – *tat wam asi* – a nevelés eszköze volt az én-vagyok-tapasztaláshoz.

Feltehető a kérdés, hogy hol mutatkoznak meg az itt vázolt szellemtudományban azok a tartalmak, melyekre a szellemi kutató tradicionális nyelven fogalmazva, mint érzékfeletti lényekre utal. Ha az ember megfigyeli gondolkodásmódját, felfedezheti, hogy ez a gondolkodás semmilyen önkényt nem tűr; van egy regulatív eleme, egy „így”, amit a közönséges nyelven nem tudunk kifejezni – egy új kategória-féle. „Így” gondolkodunk. A logika egy utólagos, mindig parciális leírása ennek a „hogyan”-nak, amely mindig új logikai formák produkálására képes: él. Ki gondolja bennem ezt az élő „gondolkodást”? Azt is kérdezhetnénk: ki „tanítja” és ki „tanulja” a kisgyerekekben a gondolkodást és beszédet? Mert a kisgyerek – és így az emberiség – nem az „én” által tanul beszélni: ahhoz, hogy „én”-t mondhasson, már tudnia kell gondolkodni és beszélni. A tiszta gondolkodásban hierarchikus lények tevékenységével találkozunk; ténylegesen velük találkozunk az ember, amikor a fogalmakat és az élő gondolkodást tapasztalja.

A régi misztériumok levezették a Földre a kozmikus gondolkodást; az ennek az intelligenciának az eredetére való emlékezés, isteni-szellemi természetéről való tudás azonban soha nem aludt ki. A szellemtudomány olyan időben lép fel, amelyben ez a tudás kialudt, amikor a megismerés világosságának tapasztalása a tükrözött tudat struktúrája miatt a tudat átalakulása nélkül lehetetlen. A világosság tapasztalása, céljának, lehetőségének gondolati-fogalmi megragadása is csak egy olyan tudat számára lehetséges, amely bizonyos mértékben kigyógyult az általános betegségből: mindenféle megismerési naivitásból.

Nem csodálkozhatunk azon, hogy a szellemtudományt sokan nem tudományként fogják fel, és nem eszerint gyakorolják. Még kevésbé csodálható, hogy sokan nem veszik észre az alapvető különbséget közte és minden más tradicionális szellemi tanítás vagy világnézet között: a különbség meglátásához nem elegendő szimpátia vagy antipátia, hanem legalább az egészséges gondolkodásra van szükség, és ez előzetes gyógyító iskolázás nélkül nagyon ritka. E tanítás megközelítésének nehézsége alkotja védelmét, és teszi élessé a választást és döntést:

a *szoláris tradíció*, melynek folytatása, az utóbbi évezredekben mindig rejtetten működő erő volt, és még sokáig az is marad. A rejtettségben van azonban az ember, az emberiség és a világ valósága. A múlt megnyilatkozott számunkra, a megismerés jelenje és a moralitás jövő realitása még rejtett. A megvalósítás ereje azonban növekszik a jövő irányában.

Az ember tudománya

A szellem tudománya mindenekelőtt abban különbözik más tudományoktól, hogy a kutatás területét kiterjeszti a megismerés folyamatára. Ezáltal új realitást nyer: a jelenlét valóságát, az élet szféráját. Ennek az észleleti világnak a viszonya a neki megfelelő fogalmisághoz fordított, mint a közönséges – érzeti – észleleti világnak a saját fogalmi világához: egyébként az ember a valóság egyik felét (a fogalmakat) önmagából alkotja meg, másik fele (az észlelet) „adott” számára; az imaginációban a valóság mindkét felét önmagából hozza létre, olyan személytelen-univerzális módon, ahogyan különben a tiszta fogalmakat alkotja.

A tükrözött tudat valósága az élő, jelenléti valóság múltja, de hozzá képest lecsökkent valóság. A jelenléti világ eredete legnagyobb részt nem az emberi szférában van. A megismerésben azonban megtalálható az emberi szabadság kezdete, amely folytatódik abban, amit moralitásnak nevezünk: teremtés a semmiből. Másként fogalmazva: *a kezdés képessége*. Kezdetben volt az ige, az őскеzdetben; az ige elérkezett az emberhez, és vele az őскеzdet lehetősége: hogy az ember *önmagától* tudja az igazságot, ez az „igazság” szó értelme; hogy az ember *önmagától*, intuícióból a jót tegye, ez a „kegyelem” szó értelme. Charis és Alétheia a két képesség, amelyek az emberé lettek a Logosz által, aki testté lett. A teremtés a semmiből, a kezdet, a moralitás a naiv tudat számára, amely csak egy embertől független világot ismer, teljességgel lehetetlen. A Charis és Alétheia nem ehhez a világhoz tartoznak. Igazi morális intuíció: szeretet csak a naiv realizmusból és az egoitásból kigyógyulva lehetséges. Az egoitás a naiv tudat „morális” arculata. Ezért a szabadság ideája és valósága olyan tudatra épít, amely túllépett a naivitáson.⁵

A leghatalmasabb valóság a jövőé. Ez az emberi moralitás világa. A valóság a múlt felé hervad. A megismerő ember realitása a jelenlét: az ember nem *létezik*, hanem folyamatosan *létesül* – minden egyéb látszat: az ember múltja. A jelenlétből kezdhet: felépítheti a jövő morális világát, alkothat a legerősebb valóság világában, melynek eredménye a múlt világa, „cselekedheti az igazságot”, hogy legyen az az igazság, amely még nincs.

„Tervezni” a múlt világában: ténykedés a múltban. Az igazi – nemcsak időbeli – jövő a jelennel együtt *rejtett* világgként a láthatatlanságban van. Mégis a látható világ alapja. A rejtett világban teremteni: az igazi emberi lét. Erre nevel a szellemtudomány: ez az értelme, ezért van itt.

⁵ Rudolf Steiner: *Die Philosophie der Freiheit, Grundzüge einer modernem Weltanschauung* (1894); GA 4; Dornach 1973; I. *Wissenschaft der Freiheit*; II. *Die Wirklichkeit der Freiheit*. – Magyarul: *A szabadság filozófiája. Egy modern világszemlélet alapelemei*; I. rész: *A szabadság tudománya*; II. rész: *A szabadság valósága*; Édesvíz Kiadó, Budapest, 1990